

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (drugo vijeće)

5. srpnja 2018. *

„Zahtjev za prethodnu odluku – Pravosudna suradnja u građanskim stvarima – Uredba (EZ) br. 44/2001 – Posebne nadležnosti – Članak 5. točka 3. – Područje delikta ili kvazidelikta – Mjesto u kojemu se dogodio štetni događaj – Mjesto nastanka štete i mjesto događaja koji je uzrokovao štetu – Zahtjev za naknadu štete navodno uzrokovane protutržišnim ponašanjem u različitim državama članicama – Članak 5. točka 5. – Djelovanje podružnice – Pojam”

U predmetu C-27/17,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Lietuvos apeliacinis teismas (Žalbeni sud Litve), odlukom od 12. siječnja 2017., koju je Sud zaprimio 19. siječnja 2017., u postupku

AB „flyLAL-Lithuanian Airlines”, u stečaju

protiv

„Starptautiskā lidosta “Rīga” VAS,

„Air Baltic Corporation” AS,

uz sudjelovanje:

„ŽIA Valda” AB,

„VA Reals” AB,

Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba,

SUD (drugo vijeće),

u sastavu: M. Ilešič, predsjednik vijeća, A. Rosas, C. Toader (izvjestiteljica), A. Prechal i E. Jarašiūnas, suci,

nezavisni odvjetnik: M. Bobek,

tajnik: M. Aleksejev, administrator,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 16. studenoga 2017.,

* Jezik postupka: litavski

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za AB „flyLAL-Lithuanian Airlines”, R. Audzevičius, *advokatas*,
- za „Starptautiskā lidosta “Rīga”” VAS, R. Simaitis, M. Inta i S. Novicka, *advokatai*,
- za „Air Baltic Corporation” AS, R. Zaščiurinskaitė, D. Pāvila, D. Bublīenė, I. Norkus i G. Kaminskas, *advokatai*,
- za „ŽIA Valda” AB i „VA Reals” AB, P. Docka, *advokatas*,
- za litavsku vladu, D. Kriaučiūnas i R. Dzikovič, u svojstvu agenata,
- za latvijsku vladu, I. Kucina i J. Davidoviča, u svojstvu agenata,
- za Europsku komisiju, M. Wilderspin, G. Meessen i A. Steiblytė, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 28. veljače 2018.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 5. točaka 3. i 5. Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (SL 2001., L 12., str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 3., str. 30.).
- 2 Taj zahtjev za prethodnu odluku upućen je u okviru spora između AB „flyLAL-Lithuanian Airlines” (u daljnjem tekstu: flyLAL), društva litavskog prava u stečaju i intervenijenata „ŽIA Valda” AB i „VA Reals” AB, s jedne strane, i dvaju društava latvijskog prava, „Starptautiskā lidosta “Rīga”” VAS (u daljnjem tekstu: Zračna luka u Rigi) i „Air Baltic Corporation” AS (u daljnjem tekstu: Air Baltic), s druge strane, u kojem se zahtijeva da se navodno protutržišno ponašanje Zračne luke u Rigi i Air Baltica proglasi protivnim člancima 101. i 102. UFEU-a i da potonji poprave štetu uzrokovanu tim ponašanjem.

Pravni okvir

Pravo Unije

Briselska konvencija

- 3 Članak 5. Konvencije od 27. rujna 1968. o [sudskoj] nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (SL 1972., L 299, str. 32.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 15., str. 3.), kako je izmijenjena konvencijama o pristupanju novih država članica toj konvenciji (u daljnjem tekstu: Briselska konvencija), glasi kako slijedi:

„Osobu s domicilom u državi ugovornici moguće je tužiti u drugoj državi ugovornici:

[...]

3. u predmetima koji se odnose na delikt, prijestup ili nedopušteni postupak, pred sudovima nadležnim za mjesto gdje je štetna radnja počinjena;

[...]

5. u pogledu spora koji proizlazi iz poslovanja podružnice, predstavništva ili drugog poslovnog nastana, pred sudovima koji imaju nadležnost u mjestu gdje se nalazi ta podružnica, predstavništvo ili drugi poslovni nastan.”

Uredba br. 44/2001

4. Uvodne izjave 11., 12. i 15. Uredbe br. 44/2001 određuju:

„(11) Propisi o nadležnosti moraju biti izuzetno predvidljivi i utemeljeni na načelu da se nadležnost uglavnom utvrđuje prema domicilu tuženika, pri čemu takva nadležnost mora uvijek postojati, osim u nekim točno određenim slučajevima, u kojima je zbog predmeta spora ili autonomije stranaka opravdana neka druga poveznica. Domicil pravne osobe mora biti autonomno utvrđen kako bi zajednička pravila bila transparentnija i kako bi se izbjegli sukobi nadležnosti.

(12) Osim domicila tuženika, trebale bi postojati alternativne osnove za utvrđivanje nadležnosti, utemeljene na bliskoj vezi između suda i postupka ili radi olakšavanja ispravnog suđenja.

[...]

(15) U interesu skladnog zadovoljavanja pravde potrebno je smanjiti mogućnost vođenja paralelnih postupaka i osigurati da u dvjema državama članicama ne budu donesene dvije nepomirljive presude. [...]”

5. Članak 2. stavak 1. te uredbe, koji dodjeljuje opću nadležnost sudovima države u kojoj tuženik ima domicil, glasi kako slijedi:

„ Uz poštovanje odredaba ove Uredbe, osobama s domicilom u nekoj državi članici sudi se pred sudovima te države članice, bez obzira na njihovo državljanstvo.”

6. Članak 5. navedene uredbe određuje:

„Osoba s domicilom u državi članici može u drugoj državi članici biti tužena:

[...]

3. u stvarima koj[e] se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazi-delikte, pred sudovima u mjestu u kojemu se dogodio štetni događaj ili bi se on mogao dogoditi;

[...]

5. ako je riječ o sporu nastalom zbog djelovanja podružnice, agencije ili druge poslovne jedinice, pred sudom u mjestu u kojemu se nalazi podružnica, agencija ili druga poslovna jedinica;

[...]”

Litavsko pravo

- 7 U skladu s člankom 782. Civilinio procesa kodeksa (Zakonik o građanskom postupku) sud mora po službenoj dužnosti provjeriti ulazi li postupak koji se pred njim vodi u nadležnost litavskih sudova.

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 8 Litavski zračni prijevoznik flyLAL je, među ostalim, upravljao letovima iz Zračne luke u Vilniusu (Litva) i prema njoj.
- 9 Latvijski zračni prijevoznik Air Baltic je u 2004. počeo upravljati letovima iz te zračne luke i prema njoj, pri čemu je dio tih letova imao ista odredišta kao i oni kojima je upravljao flyLAL.
- 10 Nakon što je društvo flyLAL pretrpjelo velike financijske gubitke, nad njime je pokrenut postupak stečaja.
- 11 Smatrajući da ga je Air Baltic istisnuo s tržišta primjenom predatorskih cijena na određene zračne linije iz Zračne luke u Vilniusu i prema njoj, a koje su financirane sniženjem tarifa usluga Zračne luke u Rigi (Latvija) u korist Air Baltica, flyLAL je 22. kolovoza 2008. Vilniaus apygardos teismasu (Okružni sud u Vilniusu, Litva) podnio tužbu protiv tog društva i Zračne luke u Rigi, kojom je zahtijevao naknadu štete u visini od 57 874 768,30 eura, koja je navodno uzrokovana protutržišnim ponašanjem tih subjekata. FlyLAL je također istaknuo da je Air Baltic, nakon što ga je istisnuo s tržišta, preusmjerio većinu letova iz Zračne luke u Vilniusu i prema njoj prema Međunarodnoj zračnoj luci u Rigi. ŽIA Valda i VA Reals, dioničari flyLAL-a, intervenirali su u glavnom postupku u njegovu potporu.
- 12 Kao što proizlazi iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje, u okviru postupka različitog od glavnog postupka, Latvijas Republikas Konkurences padome Konkurencijos tarybos (Vijeće za tržišno natjecanje Republike Latvije) odlukom od 22. studenoga 2006. utvrdio je da je sustav popusta koji je Zračna luka u Rigi uvela od 1. studenoga 2004. i koji je predviđao popuste do 80 % za usluge polijetanja, slijetanja i sigurnosti zrakoplova u suprotnosti s člankom 82. drugim stavkom točkom (c) UEZ-a, koji je postao članak 102. drugi stavak točka (c) UFEU-a, te joj je naložio prestanak primjene tog sustava. Dva zračna prijevoznika, među kojima je i Air Baltic, ostvarila su korist od tog sustava.
- 13 Vilniaus apygardos teismas (Okružni sud u Vilniusu) presudom od 27. siječnja 2016. djelomično je prihvatio zahtjeve flyLAL-a i naložio Air Balticu da potonjem naknadi 16 121 094 eura na ime naknade štete, uvećane za zatezne kamate po godišnjoj stopi od 6 %. S druge strane, odbio je tužbu flyLAL-a u dijelu u kojem je bila usmjerena protiv Zračne luke u Rigi kao i zahtjeve ŽIA Valde i VA Realsa.
- 14 Budući da su Zračna luka u Rigi i Air Baltic Vilniaus apygardos teismasu (Okružni sud u Vilniusu) podnijeli prigovor međunarodne nenadležnosti litavskih sudova za odlučivanje u glavnom postupku, taj sud je u navedenoj presudi najprije primijetio da je o tome već odlučio Lietuvos apeliacinis teismas (Žalbeni sud Litve) presudom od 31. prosinca 2008.
- 15 Tom je presudom Lietuvos apeliacinis teismas (Žalbeni sud Litve), koji je odbio žalbe Zračne luke u Rigi i Air Baltica protiv rješenja Vilniaus apygardos teismasa (Okružni sud u Vilniusu) od 25. rujna 2008., kojim su kao privremene i zaštitne mjere naložene zapljene pokretnina i/ili nekretnina i prava vlasništva Air Baltica i Zračne luke u Rigi, također utvrđeno da su litavski sudovi nadležni za odlučivanje u glavnom postupku na temelju članka 5. točaka 3. i 5. Uredbe br. 44/2001. U pogledu navedene presude podnesen je zahtjev za priznanje i izvršenje Augstākās tiesas Senātsu (Senat Vrhovnog suda, Latvija), povodom kojeg je taj sud Sudu postavio prethodno pitanje na temelju kojeg je donesena presuda od 23. listopada 2014., flyLAL-Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319).

- 16 Zatim je Vilniaus apygardos teismas (Okružni sud u Vilniusu) utvrdio da su litavski sudovi nadležni na temelju članka 5. točaka 3. i 5. Uredbe br. 44/2001 jer se, s jedne strane, protutržišno ponašanje koje je uzrokovalo štetu flyLAL-u, osobito primjena predatorskih cijena, namještanje rasporeda letova, nezakonito oglašavanje, ukidanje izravnih letova i premještanje putničkog prometa u međunarodnu Zračnu luku u Rigi, poduzimalo u Litvi i jer je, s druge strane, Air Baltic u Litvi djelovao preko podružnice.
- 17 FlyLAL, Zračna luka u Rigi, Air Baltic, ŽIA Valda i VA Reals podnijeli su žalbu protiv presude Vilniaus apygardos teismasa (Okružni sud u Vilniusu) od 27. siječnja 2016. sudu koji je uputio zahtjev, odnosno Lietuvos apeliacinis teismasu (Žalbeni sud Litve).
- 18 Taj sud podsjeća da iz presude od 23. listopada 2014., flyLAL-Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319), proizlazi da je glavni postupak građanske i trgovačke naravi i da ulazi u područje primjene Uredbe br. 44/2001. Suprotno tomu, on tvrdi da dvoji u pogledu tumačenja članka 5. točaka 3. i 5. Uredbe br. 44/2001. Pojašnjava da se njegova obveza provjere svoje nadležnosti u toj fazi postupka temelji na članku 782. Zakonika o građanskom postupku.
- 19 Kad je riječ o pojmu „mjesto u kojemu se dogodio štetni događaj” iz članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001, nakon što je podsjetio na sudsku praksu Suda u skladu s kojom se taj pojam odnosi i na mjesto nastanka štete i na mjesto događaja koji je uzrokovao štetu, sud koji je uputio zahtjev smatra, kao prvo, danije lako odrediti mjesto događaja koji je uzrokovao štetu s obzirom na to da su u predmetnom slučaju radnje koje zajedno ili same za sebe mogu uzrokovati štetu počinjene u različitim državama članicama, odnosno u Litvi i u Latviji.
- 20 U tom pogledu pojašnjava da nije sporno da je Air Baltic ostvario popust od 80 % na cijene usluga koje je pružila Zračna luka u Rigi. Taj sustav sniženja bio je predmet odluke Vijeća za tržišno natjecanje Republike Latvije od 22. studenoga 2006., kojom je utvrđena povreda članka 82. drugog stavka točke (c) UEZ-a, koji je postao članak 102. drugi stavak točka (c) UFEU-a. Prema mišljenju tuženika u glavnom postupku, ti popusti temeljili su se na regulatornim aktima latvijskih tijela i provedeni su jedino u Latviji, osobito primjenom navedenih popusta pružanjem usluga u Zračnoj luci u Rigi kao i dobiti koju je ostvario Air Baltic. Suprotno tomu, flyLAL tvrdi da se taj sustav sniženja, koji predstavlja zlorabu vladajućeg položaja, temelji na protutržišnom sporazumu sklopljenom među drugim strankama u glavnom postupku koji povrjeđuje članak 81. UEZ-a, koji je postao članak 101. UFEU-a. Prema mišljenju tog društva, zahvaljujući dobiti stečenoj tim sporazumom i unakrsnim subvencioniranjem, Air Baltic je mogao provoditi protutržišno ponašanje u Zračnoj luci u Vilniusu, uključujući praksu predatorskih cijena i transakcija vezanih za namještanje rasporeda letova, nezakonito oglašavanje i ukidanje letova nakon čega se flyLAL povukao s predmetnog tržišta. Tako je, prema njegovu mišljenju, navedena šteta nastala u Litvi.
- 21 Kao drugo, kad je riječ o mjestu nastanka štete, sud koji je uputio zahtjev naglašava da se šteta koju je navodno pretrpio flyLAL sastoji od izgubljene dobiti tijekom 2004. do 2008. na tržištu letova iz Zračne luke u Vilniusu i prema njoj. U tom pogledu, taj sud se pita o načinu na koji valja kvalificirati tu štetu kao i o mjestu njezina nastanka, uzimajući u obzir sudsku praksu Suda o štetama koje se sastoje isključivo od financijskog gubitka, utemeljenu presudama od 19. rujna 1995., *Marinari*, (C-364/93, EU:C:1995:289), od 10. lipnja 2004., *Kronhofer* (C-168/02, EU:C:2004:364) i od 16. lipnja 2016., *Universal Music International Holding* (C-12/15, EU:C:2016:449).
- 22 Kao treće, navedeni sud se pita o tumačenju pojma „djelovanje podružnice” u smislu članka 5. točke 5. Uredbe br. 44/2001.
- 23 U tom pogledu, on ne dvoji da podružnica Air Baltica u Litvi, čija se djelatnost sastoji u međunarodnom zračnom prijevozu putnika, robe i pošte, ispunjava uvjete koje zahtijeva sudska praksa Suda kako bi ju se kvalificiralo kao „podružnica” u smislu navedenog članka. Također utvrđuje da iz

statuta te podružnice proizlazi da je ona imala ovlast određivanja cijena letova Air Baltica iz Zračne luke u Vilniusu i prema njoj. Međutim, prema mišljenju tog suda, ne postoje podaci koji dokazuju da je podružnica stvarno određivala te cijene.

- 24 Stoga se sud koji je uputio zahtjev pita može li djelatnost podružnice Air Baltica u Litvi opravdati primjenu članka 5. točke 5. Uredbe br. 44/2001.
- 25 U tim je okolnostima Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Vrhovni sud Litve) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

- „1. U okolnostima ovog predmeta treba li izraz ‚mjesto u kojemu se dogodio štetni događaj‘ iz članka 5. [točke] 3. Uredbe [br. 44/2001] razumjeti na način da se odnosi na mjesto u kojem su tuženici sklopili nezakoniti sporazum protivno članku 82. [drugom stavku] točki (c) Ugovora o osnivanju Europske zajednice (članak 102. drugi stavak točka (c) UFEU-a) ili na mjesto u kojem su izvršene radnje kojima je iskorištena financijska prednost stečena tim sporazumom, primjenom predatorskih cijena (unakrsnim subvencioniranjem) prilikom natjecanja s tužiteljem na istim relevantnim tržištima?
2. U ovom predmetu može li se šteta (izgubljena dobit) koju je tužitelj pretrpio zbog konkretnih nezakonitih radnji tuženikâ smatrati štetom u smislu članka 5. [točke] 3. Uredbe [br. 44/2001]?
3. Može li se djelovanje podružnice društva Air Baltic Corporation u Litvi, u okolnostima ovog predmeta, smatrati djelovanjem podružnice u smislu članka 5. [točke] 5. Uredbe [br. 44/2001]?”

O prethodnim pitanjima

Uvodne napomene

- 26 Radi odgovora na postavljena pitanja valja podsjetiti da, samo odstupajući od općeg pravila određenog u članku 2. stavku 1. Uredbe br. 44/2001 o dodjeljivanju nadležnosti sudu države članice u kojoj tuženik ima domicil, poglavlje II. odjeljak 2. te uredbe propisuje određen broj slučajeva dodjeljivanja posebnih nadležnosti, među kojima je i onaj iz članka 5. točke 3. navedene uredbe. Budući da nadležnost sudova mjesta u kojemu se dogodio štetni događaj, u smislu članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001, i nadležnost sudova mjesta u kojem se nalaze podružnica, agencija ili druga poslovna jedinica za sporove koji se odnose na njihovo djelovanje, u smislu članka 5. točke 5. iste uredbe, predstavljaju pravila o posebnoj nadležnosti, treba ih tumačiti autonomno i usko, što ne dopušta tumačenje kojim se prekoračuju granice slučajeva koji su izričito predviđeni navedenom uredbom (vidjeti u tom smislu u području djelovanja podružnice presudu od 22. studenoga 1978., Somafer, 33/78, EU:C:1978:205, t. 7. i 8. te u području deliktne odgovornosti presudu od 16. lipnja 2016., Universal Music International Holding, C-12/15, EU:C:2016:449, t. 25. i navedenu sudsku praksu).
- 27 Na temelju ustaljene sudske prakse, ta pravila o posebnoj nadležnosti iz članka 5. točaka 3. i 5. navedene uredbe temelje se na postojanju posebno bliske veze između spora i sudova koji su nadležni za odlučivanje o njemu, koja opravdava dodjeljivanje nadležnosti tim sudovima radi pravilnog suđenja i procesne ekonomije (vidjeti u tom smislu u području djelovanja podružnice presude od 22. studenoga 1978., Somafer, 33/78, EU:C:1978:205, t. 7. i od 6. travnja 1995., Lloyd’s Register of Shipping, C-439/93, EU:C:1995:104, t. 21. kao i u području deliktne odgovornosti presude od 16. lipnja 2016., Universal Music International Holding, C-12/15, EU:C:2016:449, t. 26. i od 17. listopada 2017., Bolagsupplysningen i Ilsjan, C-194/16, EU:C:2017:766, t. 26.).

- 28 Kada je riječ o pojmu „mjesto u kojemu se dogodio štetni događaj“ iz članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001, taj se izraz odnosi kako na mjesto gdje je nastala šteta tako i na mjesto događaja koji je uzrokovao tu štetu, tako da bi tuženik mogao biti tužen, prema tužiteljevu izboru, pred sudom jednog ili drugog od navedenih mjesta (vidjeti osobito presude od 19. travnja 2012., Wintersteiger, C-523/10, EU:C:2012:220, t. 19.; od 28. siječnja 2015., Kolassa, C-375/13, EU:C:2015:37, t. 45. i od 16. lipnja 2016., Universal Music International Holding, C-12/15, EU:C:2016:449, t. 28. i navedenu sudsku praksu).
- 29 Na upućena pitanja potrebno je odgovoriti uzimajući u obzir ta razmatranja.

Drugo pitanje

- 30 Svojim drugim pitanjem, koje valja prvo ispitati, sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 5. točku 3. Uredbe br. 44/2001 tumačiti na način da, u okviru tužbe za naknadu štete uzrokovane protutržišnim ponašanjem, dobit koju je navodno izgubila žrtva tih ponašanja može predstavljati štetu na kojoj se može temeljiti nadležnost sudova države članice „mjesta u kojemu se dogodio štetni događaj“. Budući da sud koji je uputio zahtjev navodi i nastanak takve štete, u skladu sa sudskom praksom navedenom u točki 28. ove presude, to pitanje valja razumjeti kao da se odnosi osobito na određivanje mjesta nastanka štete.
- 31 Kao što je nezavisni odvjetnik podsjetio u točki 37. svojega mišljenja, valja razlikovati početnu štetu, koja proizlazi izravno iz događaja koji je uzrokovao štetu, čije bi mjesto nastanka moglo opravdati nadležnost s obzirom na članak 5. točku 3. Uredbe br. 44/2001., od kasnijih nepovoljnih posljedica na kojima se ne može temeljiti dodjela nadležnosti na osnovi te odredbe.
- 32 S tim u vezi, u točkama 14. i 15. presude od 19. rujna 1995., Marinari (C-364/93, EU:C:1995:289), Sud je presudio da se pojam „mjesto u kojemu se dogodio štetni događaj“ ne može tumačiti tako široko da obuhvaća bilo koje mjesto u kojem bi moglo doći do štetnih posljedica zbog događaja koji je već doveo do štete koja je stvarno nastala u drugom mjestu. Slijedom toga, on je pojasnio da se spomenuti pojam osobito ne može tumačiti tako da uključuje mjesto u kojem žrtva navodi da je pretrpjela imovinsku štetu koja je uslijedila nakon prvotne štete koja se dogodila i koju je žrtva pretrpjela u drugoj državi članici.
- 33 U tim okolnostima, sud koji je uputio zahtjev svojim pitanjem nastoji saznati, kao prvo, može li se izgubljena dobit, poput one koju navodi flyLAL, kvalificirati kao „početna šteta“ u smislu te sudske prakse ili ona predstavlja samo posljedičnu financijsku štetu koja sama po sebi ne može opravdati primjenu članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001.
- 34 Kao što proizlazi iz spisa kojim raspolaže Sud i ne dovodeći u pitanje ocjenu činjenica koju valja provesti sud koji je uputio zahtjev, izgubljena dobit koju navodi flyLAL sastoji se od gubitaka navodno pretrpljenih zbog poteškoća pri isplativom upravljanju letovima iz Zračne luke u Vilniusu i prema njoj nakon što je Air Baltic uveo predatorske cijene koje su financirane sniženjima pristojbi zračnih luka kojima se Air Baltic koristio prije putem protutržišnog sporazuma sklopljenog sa Zračnom lukom u Rigi. Kao što je to tvrdio flyLAL na raspravi, u predmetnom slučaju osobito je bila riječ o gubicima obujma prodaje na zračnim linijama iz Zračne luke u Vilniusu i prema njoj na koje su se odnosila ta ponašanja.
- 35 Sud je već presudio da, u kontekstu navodne povrede zabrane preprodaje proizvoda izvan mreže selektivne distribucije, koja proizlazi iz internetske ponude proizvoda koji su obuhvaćeni tom mrežom, smanjenje obujma prodaje i gubitak dobiti koji iz toga slijedi, a koje je pretrpio ovlašteni distributer, predstavljaju štetu na temelju koje se može primijeniti članak 5. točka 3. Uredbe br. 44/2001 (vidjeti u tom smislu presudu od 21. prosinca 2016., Concurrence, C-618/15, EU:C:2016:976, t. 33. i 35.).

- 36 Također valja smatrati da se izgubljena dobit, koja se osobito sastoji u gubitku obujma prodaje navodno nastalima zbog protutržišnog ponašanja protivnog člancima 101. i 102. UFEU-a, može kvalificirati kao „šteta” radi primjene članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001, koja u načelu dopušta nadležnost sudova države članice na čijem je području nastao štetni događaj.
- 37 Kao drugo, drugo pitanje odnosi se na utvrđenje mjesta nastanka takve štete.
- 38 Iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje proizlazi da se, s jedne strane, navodna protutržišna ponašanja drugih stranaka u postupku odnose na tržište letova iz Zračne luke u Vilniusu i prema njoj, koja su, prema mišljenju flyLAL-a, narušila tržišno natjecanje na tom tržištu. S druge strane, ta ponašanja uzrokovala su štetu društvu flyLAL.
- 39 U predmetnom slučaju i kad je riječ o gubicima koje je zračni prijevoznik pretrpio na letovima iz glavnog grada države članice u kojem navedeno društvo ima sjedište i prema njemu, treba smatrati da je u biti pogođeno tržište navedene države članice u kojoj navedeni poduzetnik obavlja glavni dio svojih djelatnosti prodaje vezanih za te letove, to jest litavsko tržište.
- 40 Ako se tržište na kojem se poduzimalo protutržišno ponašanje nalazi u državi članici na čijem je području navodno nastala navodna šteta, valja smatrati da se mjesto nastanka štete, radi primjene članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001, nalazi u toj državi članici. To rješenje, koje se temelji na slaganju tih dvaju elemenata, naime, odgovara ciljevima blizine i predvidljivosti pravila o nadležnosti jer, s jedne strane, sudovi države članice u kojoj se nalazi pogođeno tržište mogu najbolje ocijeniti te tužbe za naknadu štete i, s druge strane, gospodarski subjekt koji se protutržišno ponaša može razumno očekivati da će se protiv njega pokrenuti postupak pred sudovima mjesta u kojem su ta ponašanja narušavala pravila zdravog tržišnog natjecanja.
- 41 Usto, kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točki 52. svojeg mišljenja, takvo utvrđivanje mjesta nastanka štete u skladu je sa zahtjevima usklađenosti iz uvodne izjave 7. Uredbe (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze („Rim II”) (SL 2007., L 199, str. 40.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 6., str. 73.) jer je, u skladu s člankom 6. stavkom 3. točkom (a) te uredbe, pravo koje se primjenjuje u slučaju tužbi za naknadu štete u vezi s ograničavanjem tržišnog natjecanja pravo one države u kojoj je došlo do štetnog djelovanja po tržište ili postoji vjerojatnost štetnog djelovanja.
- 42 Osim toga, budući da glavni postupak podrazumijeva više drugih stranaka u postupku, valja podsjetiti da ta osnova nadležnosti vrijedi i u slučaju više počinitelja štete jer članak 5. točka 3. Uredbe br. 44/2001 omogućuje utvrđivanje nadležnosti na temelju mjesta nastanka navodne štete u odnosu na sve navodno odgovorne subjekte pod uvjetom da je ta šteta nastala na području suda pred kojim se vodi postupak (vidjeti u tom smislu presudu od 3. travnja 2014., Hi Hotel HCF, C-387/12, EU:C:2014:215, t. 40.).
- 43 S obzirom na ta razmatranja, na drugo pitanje valja odgovoriti tako da članak 5. točku 3. Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da se, u okviru tužbe za naknadu štete uzrokovane protutržišnim ponašanjem, „mjesto u kojemu se dogodio štetni događaj” u situaciji poput one o kojoj je riječ u glavnom postupku osobito odnosi na mjesto nastanka izgubljene dobiti koja se sastoji u gubitku obujma prodaje, odnosno mjesto tržišta na kojem su počinjena ta ponašanja i u odnosu na koja žrtva tvrdi da je pretrpjela te gubitke.

Prvo pitanje

- 44 Iako se prvo pitanje, u skladu s njegovim tekstom, odnosi na praksu predatorskih cijena koje su obuhvaćene člankom 102. UFEU-a, ono se odnosi i na pretpostavku ranijeg sklapanja protutržišnog sporazuma protivnog članku 101. UFEU-a

- 45 Tim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 5. točku 3. Uredbe br. 44/2001 tumačiti na način da se, u okviru tužbe za naknadu štete uzrokovane protutržišnim ponašanjem, pojam „mjesto u kojemu se dogodio štetni događaj” može razumjeti bilo kao mjesto sklapanja protutržišnog sporazuma protivnog članku 101. UFEU-a bilo kao mjesto u kojem su izvršene radnje kojima je iskorištena financijska prednost stečena tim sporazumom, a koje se osobito sastoje u primjeni predatorskih cijena koja predstavlja zlorabu vladajućeg položaja iz članka 102. UFEU-a.
- 46 Kao što je to istaknuto u točki 28. ove presude, najprije valja primijetiti da članak 5. točka 3. Uredbe br. 44/2001 tužitelju daje ovlast da podnese tužbu bilo sudu mjesta nastanka štete bilo sudu mjesta događaja koji je uzrokovao štetu tako da se pred jednim sudom može pokrenuti postupak na temelju jedne od tih dviju osnova nadležnosti.
- 47 U predmetnom slučaju glavnom predmetu je svojstveno postojanje slijeda događaja koji bi svaki za sebe mogao predstavljati navodni „događaj koji je uzrokovao štetu”, pri čemu i dalje ostaje mogućnost da je šteta uzrokovana njihovim međudjelovanjem. Tako sud koji je uputio zahtjev upućuje, s jedne strane, na protutržišna ponašanja u okviru kojih je Zračna luka u Rigi odobrila povlaštene popuste Air Balticu koji su vezani za usluge polijetanja, slijetanja i sigurnosti zrakoplova, što je ojačalo vladajući položaj tog društva na tržištu letova prema Međunarodnoj zračnoj luci u Rigi i iz nje, kao i na protutržišni sporazum koji su navodno u tu svrhu sklopili navedena zračna luka i Air Baltic i, s druge strane, na radnje kojima je iskorištena financijska prednost stečena tim sporazumom, osobito primjenom predatorskih cijena na određene letove iz Zračne luke u Vilniusu i prema njoj od strane Air Baltica. Budući da se u glavnom predmetu navodi postojanje nezakonitog sporazuma na temelju članka 101. UFEU-a, praksa predatorskih cijena bi se mogla ograničiti na provedbu tog sporazuma ili činiti, sa svoje strane, zasebnu povredu na temelju članka 102. UFEU-a.
- 48 U tim osobito složenim okolnostima tako konkretno određivanje mjesta događaja koji je uzrokovao štetu ovisi, među ostalim, o tome čine li navodna protutržišna ponašanja protutržišni sporazum na temelju članka 101. UFEU-a i/ili zlorabu vladajućeg položaja na temelju članka 102. UFEU-a.
- 49 Ne dovodeći u pitanje provjere koje valja provesti sud koji je uputio zahtjev u pogledu, u predmetnom slučaju, odnosa između različitih predmetnih protutržišnih ponašanja, valja primijetiti da se, s obzirom na to da iz činjeničnih okolnosti glavnog predmeta proizlazi da protutržišni sporazum, navodno sklopljen protivno članku 101. UFEU-a, čini navodni događaj koji je uzrokovao štetu, nadležnost za odlučivanje o šteti koju je on navodno uzrokovao, na temelju „mjesta događaja koji je uzrokovao štetu” i u odnosu na sve autore tog sporazuma, može, na temelju članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001, vratiti sudu mjesta u kojem je sporazum konačno sklopljen (vidjeti u tom smislu presudu od 21. svibnja 2015., CDC Hydrogen Peroxide, C-352/13, EU:C:2015:335, t. 50.). U takvom slučaju bi se moglo odrediti da je mjesto sklapanja navodnog protutržišnog sporazuma Latvija.
- 50 To rješenje vrijedi i ako se utvrdi da je praksa predatorskih cijena Air Baltica na određenim letovima iz Zračne luke u Vilniusu i prema njoj bila ograničena na radnje provođenja tog sporazuma.
- 51 Suprotno tomu, ako je praksa predatorskih cijena predstavljala zasebnu povredu članka 102. UFEU-a, sud mjesta u kojem je provedeno predmetno protutržišno ponašanje nadležan je na temelju članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001.
- 52 Naime, za razliku od štete uzrokovane zabranjenim sporazumom koji su sklopili različiti sudionici, događaj koji je uzrokovao štetu u slučaju zlorabe vladajućeg položaja ne temelji se na sporazumu, nego na provedbi te zlorabe, to jest na radnjama koje je poduzeo vladajući poduzetnik kako bi je proveo u praksi, među ostalim predlažući i primjenjujući predatorske cijene na predmetnom tržištu.

- 53 U pretpostavci u kojoj su događaji koji su doveli do glavnog predmeta dio zajedničke strategije istiskivanja flyLAL-a s tržišta letova prema Zračnoj luci u Vilniusu i iz nje i koji su zajedno doveli do nastanka navodne štete, bila bi zadaća nacionalnog suda odrediti događaj od posebne važnosti za provođenje takve strategije u okviru slijeda događaja o kojima je riječ u glavnom postupku.
- 54 To ispitivanje provest će se isključivo radi utvrđivanja poveznica s državom suda koje opravdavaju njegovu nadležnost na temelju članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001 (presuda od 16. lipnja 2016., Universal Music International Holding, C-12/15, EU:C:2016:449, t. 44.), pri čemu će se sud koji je uputio zahtjev pritom ograničiti na *prima facie* ispitivanje spora bez ispitivanja njegova merituma jer, kao što je to u biti istaknuo nezavisni odvjetnik u točkama 89. do 92. svojega mišljenja, određivanje elemenata građanske deliktne odgovornosti, uključujući događaj koji je uzrokovao štetu, spada u primjenjivo nacionalno pravo.
- 55 Naime, cilju pravne sigurnosti protivilo bi se rješenje prema kojem se određivanje poveznice uvjetuje time da kriteriji ocjene potječu iz nacionalnog materijalnog prava jer bi se radnje koje je osoba poduzela u državi članici različitoj od one u kojoj se nalazi sud pred kojim je postupak pokrenut, za potrebe određivanja nadležnog suda na temelju članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001, možda smatralo događajem koji je uzrokovao štetu, a možda ne bi, ovisno o primjenjivom pravu (presuda od 16. svibnja 2013., Melzer, C-228/11, EU:C:2013:305, t. 35.).
- 56 Kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točki 96. svojega mišljenja, odabir pojedinačnog događaja kao relevantnog za potrebe određivanja nadležnog suda sprečava mogućnost istodobne nadležnosti više sudova. To je u skladu s posebnom prirodom nadležnosti iz članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001, nužnosti uskog tumačenja i bolje predvidivosti.
- 57 S obzirom na ta razmatranja, na prvo pitanje valja odgovoriti tako da članak 5. točku 3. Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da se, u okviru tužbe za naknadu štete uzrokovane protutržišnim ponašanjem, pojam „mjesto u kojemu se dogodio štetni događaj” može razumjeti bilo kao mjesto sklapanja protutržišnog sporazuma protivnog članku 101. UFEU-a bilo kao mjesto u kojem su predložene i primijenjene predatorske cijene ako su te prakse predstavljale povredu na temelju članka 102. UFEU-a.

Treće pitanje

- 58 Svojim trećim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita Sud o tumačenju pojma „spor [...] nast[a]o zbog djelovanja podružnice” u smislu članka 5. točke 5. Uredbe br. 44/2001, u okolnostima poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku.
- 59 S tim u vezi valja podsjetiti da je Sud utvrdio dva kriterija za utvrđivanje toga je li tužba koja se odnosi na djelovanje podružnice povezana s državom članicom. Kao prvo, pojam „podružnica” podrazumijeva poslovno središte koje se na stalan način očituje na van kao nastavak društva majke. To središte mora imati svoju upravu i biti materijalno opremljeno za poslovanje s trećim osobama koje se tako ne trebaju izravno obraćati društvu majci. Kao drugo, spor se mora odnositi bilo na radnje koje se odnose na djelovanje podružnice bilo na obveze koje je ona preuzela u ime društva majke, ako te obveze valja izvršavati u državi u kojoj se ona nalazi (vidjeti u tom smislu presudu od 19. srpnja 2012., Mahamdia, C-154/11, EU:C:2012:491, t. 48. i navedenu sudsku praksu).
- 60 Prema tvrdnjama suda koji je uputio zahtjev, on ne dvoji da su u predmetnom slučaju uvjeti koje zahtijeva prvi kriterij, kako su određeni u sudskoj praksi, ispunjeni. Taj sud se u okviru ispitivanja drugog kriterija jedino pita odnosi li se glavni postupak na „djelovanje” podružnice koju Air Baltic ima u Litvi.

- 61 S tim u vezi navedeni sud tvrdi da, iako ta podružnica, u skladu sa svojim statutom, ima ovlast uspostavljanja poslovnih odnosa s trećim osobama i osobito određivanja cijena svojih usluga, ne postoje podaci koji dokazuju da je ona stvarno odredila cijene letova na tržištima na koje se odnosi glavni predmet. Osim toga, ona nije imala računovodstvo odvojeno od svojeg društva majke.
- 62 Članak 5. točku 5. Uredbe br. 44/2001, koji uspostavlja odstupanje od općeg pravila o nadležnosti iz članka 2. stavka 1. te uredbe, treba, kao što je to istaknuto u točki 26. ove presude, tumačiti usko.
- 63 Slijedom toga, kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točkama 137. i 142. svojega mišljenja, u slučaju tužbi koje se odnose na štetne radnje, podružnica mora stvarno sudjelovati u nekim radnjama koje čine štetnu radnju kako bi se moglo smatrati da je spor nastao zbog djelovanja podružnice.
- 64 U predmetnom slučaju, zadaća je suda koji je uputio zahtjev da odredi eventualnu ulogu podružnice Air Baltica u počinjenju navodnih protutržišnih ponašanja. S obzirom na navode koji proizlaze iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje, njegova je zadaća da osobito ispita jesu li se djelatnosti te podružnice sastojale u stvarnim radnjama predlaganja i primjene navodnih predatorskih cijena i je li to sudjelovanje u navodnoj zloporabi vladajućeg položaja bilo dovoljno ozbiljno kako bi se smatralo da ima blisku vezu s glavnim postupkom.
- 65 Što se tiče okolnosti da podružnica Air Baltica nije dostavila računovodstvene dokumente različite od onih društva majke, valja istaknuti da takva činjenica nije relevantan kriterij za utvrđivanje toga je li ona stvarno sudjelovala u praksi predatorskih cijena koju flyLAL pripisuje Air Balticu.
- 66 S obzirom na ta razmatranja, na treće pitanje valja odgovoriti tako da članak 5. točku 5. Uredbe br. 44/2001 valja tumačiti na način da pojam „spor [...] nast[a]o zbog djelovanja podružnice” obuhvaća tužbu za naknadu štete navodno uzrokovane zloporabom vladajućeg položaja koja se sastoji u primjeni predatorskih cijena ako je podružnica poduzetnika koji ima vladajući položaj stvarno i značajno sudjelovala u toj nepoštenoj praksi.

Troškovi

- 67 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (drugo vijeće) odlučuje:

- 1. Članak 5. točku 3. Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima treba tumačiti na način da se, u okviru tužbe za naknadu štete uzrokovane protutržišnim ponašanjem, „mjesto u kojemu se dogodio štetni događaj” u situaciji poput one o kojoj je riječ u glavnom postupku osobito odnosi na mjesto nastanka izgubljene dobiti koja se sastoji u gubitku obujma prodaje, odnosno mjesto tržišta na kojem su počinjena ta ponašanja i u odnosu na koja žrtva tvrdi da je pretrpjela te gubitke.**
- 2. Članak 5. točku 3. Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da se, u okviru tužbe za naknadu štete uzrokovane protutržišnim ponašanjem, pojam „mjesto u kojemu se dogodio štetni događaj” može razumjeti bilo kao mjesto sklapanja protutržišnog sporazuma protivnog članku 101. UFEU-a bilo kao mjesto u kojem su predložene i primijenjene predatorske cijene ako su te prakse predstavljale povredu na temelju članka 102. UFEU-a.**

3. Članak 5. točku 5. Uredbe br. 44/2001 valja tumačiti na način da pojam „spor [...] nast[a]o zbog djelovanja podružnice” obuhvaća tužbu za naknadu štete navodno uzrokovane zloporabom vladajućeg položaja koja se sastoji u primjeni predatorskih cijena ako je podružnica poduzetnika koji ima vladajući položaj stvarno i značajno sudjelovala u toj nepoštenoj praksi.

Potpisi